Результаты исследования. Определены инновационные направления трансформации методологии аудита для обеспечения устойчивого развития сельских территорий. Очерчены особенные признаки аудиторских мероприятий, направленных на обеспечение роста села с выделением неотложных стратегических приоритетов, которые находятся в плоскости экономической, экологической и социальной сфер. Охарактеризована сущность аудита на сельских территориях с выделением его роли, как социально-экономического института, что выступает организованной системой норм и концептуальных положений, реализация которых в аудиторской деятельности в совокупности способствует достижению определяющей цели сбалансированного развития села. Построена структурная модель комплексной системы аудита на сельских территориях, которая наглядно показывает цикл механизма контрольных и консультационных процедур, их институционально-нормативного регулирования и информационно-аналитического обеспечения на основе развития профессионального подхода.

Элементы научной новизны. Усовершенствованы теоретические и праксеологические подходы к методологической трансформации аудита на основе рамочного метода, что проявляется в обеспечении нового качества аудиторских услуг.

Практическая значимость. Закладывается в учёт существенных изменений в собственно аудиторской деятельности, а также – специфики государственной политики обеспечения устойчивого развития сельских территорий и выполнения функций управления органами власти сельских объединённых территориальных общин. Табл.: 1. Илл.: 2. Библиогр.: 20.

Ключевые слова: аудит; методология аудита; методологическая трансформация; рамочный метод; сельские территории; децентрализация; устойчивое развитие.

Мельник Екатерина Петровна - кандидат экономических наук, доцент, докторант отдела учёта и налогообложения, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Оборона, 10А, офис 1)

E-mail: pristypakatia@ukr.net

ORCID iD <http://orcid.org/0000-0001-9167-5801>

Стаття надійшла до редакції 30.09.2020 р.

Фахове рецензування: 07.10.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Мельник К. П. Застосування рамкового методу трансформації методології аудиту для забезпечення сталого розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2020. № 10. С. 98 – 108. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202010098>

Melnyk, K.P. (2020). Zastosuvannia ramkovoho metodu transformatsii metodolohii audytu dlia zabezpechennia staloho rozvytku silskykh terytorii [Application of the framework method of transformation audit methodologies for ensuring sustainable development of rural areas]. *Ekonomika APK*, 10, pp. 98 – 108 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202010098>

*

УДК 338.1:631.1

JEL Classification: O12; D22; Q01

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202010108>

В. О. ІВАНЧЕНКО, кандидат економічних наук,
доцент, докторант

Посилення державного впливу на забезпечення сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві

Мета статті - розкрити головні особливості посилення державного впливу на забезпечення сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві.

Методика дослідження. Під час дослідження використано діалектичні методи наукового пізнання процесу сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві, насамперед аналіз та синтез. Також для характеристики державного впливу на процес сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві застосовано емпіричні методи пізнання, такі як опис, вимірювання та порівняння.

Результати дослідження. Встановлено, що система посилення державного впливу на забезпечення сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві повинна мати комплексний характер, охоплювати усіх товаровиробників сільськогосподарської продукції, особливо представників мікро- та малого підприємництва, бути спрямованою на основного товаровиробника та закріпленою законодавчо. Серед безпосередніх завдань законодавчої бази - регламентувати систему підтримки підприємництва в сільському господарстві шляхом запровадження дотацій, пільгових кредитів, пільгових періодів оподаткування і т.ін. Посилення державного впливу повинно відбу-

ватися через інститути заохочення товаровиробників, інститути обміну інформацією й запровадження інновацій, інститути кооперації та асоціацій.

Елементи наукової новизни. Охарактеризовано основні проблеми, що виникають на рівні сталого розвитку підприємництва, та розкрито головні організаційні засади посилення державного впливу на забезпечення сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві.

Практична значущість. Розглянуті головні організаційні засади посилення державного впливу доцільно застосовувати як базу для розробки ряду нормативних актів, політик та стратегій розвитку сільського господарства. Табл.: 3. Рис.: 2. Бібліогр.: 12.

Ключові слова: підприємництво сільського господарства; державний вплив, державна підтримка підприємництва, інститути розвитку підприємництва.

Іванченко Віталій Олександрович - кандидат економічних наук, доцент, докторант відділу підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: Ivanchenko_vital@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-4014-0780>

Постановка проблеми. Формування системи сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві вимагає підтримки не тільки інвесторів та фінансистів, а й держави. Саме посилення державної підтримки стосовно функціонування підприємництва в сільському господарстві може стати вагомим джерелом, що надасть поштовх до розвитку сільського господарства, забезпечить продовольчу безпеку та прискорить процес становлення України на шляху сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток підприємництва в сільському господарстві має практичну цінність як для України, так і сільськогосподарської діяльності інших країн, постає сферою наукових досліджень великої кількості дослідників. Так, Z. Brodzinski (2019) наводить дослідження щодо форм і напрямів підприємництва в сільському господарстві та умов для його подальшого розвитку [10], S. Far (2019) і K. Rezaei-Moghaddam (2019) характеризують нові основи розвитку сільського господарства [11], тоді як H. Deekor (2019) аналізує забезпечення рівня освіти в сільському господарстві для розвитку підприємництва [12]. Саме наукові дослідження та їх перспективні напрями можуть сприяти розвитку економіки сільського господарства. Такої думки дотримується Ю. О. Лупенко. У дослідженні [4] учений висвітлює проблеми сталого розвитку сільських територій, економіки органічного виробництва, розвитку саморегулювання та децентралізації, забезпечення конкурентоспроможності виробництва на інноваційній основі, всебічної підтримки підприємництва в сільському господарстві. Проте такий розвиток не може відбутися без участі суспільства та інституцій, що в ньому

функціонують. Відповідно інституційне забезпечення розвитку підприємництва в сільському господарстві як сукупність заходів щодо впливу держави набуває першочергового значення. Так, у своїх напрацюваннях Т. Ю. Прутська висвітлює інститути які створюють умови для подальшого розвитку різноманітних форм підприємництва [5], систему інституалізації форм господарювання на селі розкривають О. Г. Шпикуляк, М. Й. Малік, В. А. Мамчур [9]. При цьому питання посилення державного впливу на забезпечення сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві залишається дослідженням недостатньо.

Мета статті - розкрити головні особливості посилення державного впливу на забезпечення сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві.

Методологія дослідження. Методологічною основою дослідження стала сукупність методів наукового пізнання процесу сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві, насамперед аналіз та синтез. Також для характеристики державного впливу на процес сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві було застосовано емпіричні методи пізнання, такі як опис, вимірювання та порівняння

Виклад основних результатів дослідження. Підприємництво в сільському господарстві дуже різнопланове. У своїй більшості підприємництво будує власний бізнес на засадах самоокупності та самодостатності. Проте існує частина представників підприємництва, що без підтримки держави не можуть забезпечити сталий розвиток. Серед таких підприємницьких структур виділяються фізичні особи-підприємці, особисті селянські господарства, малі фермерські господарства та господарства населення. Усі зазначені суб'єкти господарювання залежно

від кількості працюючих і доходів від будь-якої діяльності за рік можуть належати до суб'єктів мікропідприємництва, малого чи середнього підприємництва.

На сьогодні одну третину всієї одержаної продукції сільського господарства виробляє мале та середнє підприємництво [2]. Серед видів продукції головне місце посідає виробництво продукції рослинництва, обсяги

якого постійно зростають, тоді як обсяги виробництва продукції тваринництва постійно зменшуються. Така ситуація у процесі виробництва спостерігається насамперед через різну кінцеву мету виробників. Так, якщо виробництво продукції рослинництва спрямоване переважно на експорт, то виробництво продукції тваринництва - на власного споживача (табл. 1).

1. Товарна структура експорту сільськогосподарської і продовольчої продукції, %

Товар, що експортується	Рік					
	2010	2014	2015	2016	2017	2018
Живі тварини, продукти тваринного походження	7,8	6,1	5,7	5,1	6,2	6,5
У т. ч.:						
живі тварини	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3	0,2
м'ясо та їстівні субпродукти	0,9	2,3	2,6	2,5	3	3,5
риба і ракоподібні	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
молоко та молочні продукти, яйця птиці; натуральний мед	6,5	3,5	2,7	2,2	2,8	2,6
інші продукти тваринного походження	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Продукти рослинного походження	40	52,4	54,7	53	52	53,1
У т. ч.:						
овочі	1,2	0,8	0,7	1	1,3	1,3
зернові культури	24,9	39,3	41,6	39,7	36,6	38,9
продукція борошномельно-круп'яної промисловості	0,8	0,7	0,8	0,9	1	0,9
насіння і плоди олійних рослин	10,9	10,1	10,1	10	11,6	10,5
Жири та олії тваринного або рослинного походження	26,3	22,9	22,7	25,9	25,9	24,2
Інші продукти сільського господарства	25,9	18,6	16,9	16	15,9	16,2
Усього товарів	100	100	100	100	100	100

Джерело: Наведено за матеріалами [3, 7].

Крім цього, на сьогодні і рослинництво, і тваринництво стали окремими видами виробництва у сільському господарстві, що не залежать один від одного. Якщо раніше, коли одне господарство здійснювало комплексне виробництво продукції, рослинництво тут забезпечувало кормами тваринництво, а тваринництво слугувало для галузі рослинництва постачальником добрив, то останнім часом спостерігається чіткий розподіл. У більшості підприємницьких структур, що спеціалізуються на тваринництві, кормовиробництво практично відсутнє, внаслідок чого підтримки від рослинництва не одержують. По-

дібне відзначається і в зворотному напрямі, коли підприємництво працює тільки в галузі рослинництва, без тваринництва, тому органічні добрива закуповуються на стороні.

За такої ситуації збільшується розрив між галузями рослинництва і тваринництва, коли остання знижує рівень ефективності та доходності і стає нерентабельним виробництвом для підприємницьких структур. За даними статистичних спостережень, рентабельність виробництва зернових і зернобобових майже завжди перевищує 20%, соняшнику - 30%, а в деякі періоди - навіть 70% (табл. 2).

2. Рівень рентабельності продукції сільського господарства в підприємствах

Показник	Рік						
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Культури зернові та зернобобові	15,8	2,4	25,7	42,6	37,8	25,0	24,7
Соняшник	44,9	28,2	36,7	78,4	61,9	41,3	32,5
Молоко	1,8	13,1	11,1	12,7	18,6	26,9	16,1
Велика рогата худоба на м'ясо	-28,3	-41,3	-34,5	-16,9	-23,2	3,4	-17,7
Свині на м'ясо	1,8	0,2	5,6	12,6	-4,1	3,5	6,9
Птиця на м'ясо	-2,4	-5,9	-12,6	-5,4	3,4	7,0	5,7

Джерело: Наведено за матеріалами [3, 7].

При цьому рентабельність продукції тваринництва майже за всіма її видами від'ємна. Тільки виробництво молока вирізняється додатними показниками, але при цьому коливається в межах 15-20%, що становить дуже малі показники. Така ситуація

спостерігається через підвищення світових цін на молоко, хоча експорт молока і молокопродуктів у загальній кількості експорту сільськогосподарської продукції знаходиться на рівні лише 2 % (рис. 1).

Рис. 1. Світові ціни на молоко (в натуральних показниках жир/білок)

Джерело: Наведено за матеріалами [6].

Зростання світових цін на молоко і молокопродукти не здатне компенсувати усіх витрат, що припадають на тваринництво, особливо в малому підприємстві, де немає можливості експортувати продукцію та у великих обсягах використовується ручна праця. Крім того, розрив між галузями рослинництва і тваринництва ще збільшується за росту цін на продукцію рослинництва.

З одного боку, ріст цін на продукцію рослинництва виступає позитивною тенденцією для підприємництва в сільському господарстві, що збільшує їх дохід. Проте, з іншого боку - це виявляє негативний вплив на галузь тваринництва, оскільки вирощене зерно становить частину комбікормів і досягає 65-70% у структурі собівартості продукції, наприклад птахівництва та свинарства.

Як свідчать наведені дані, у теперішніх реаліях вартість закупівлі зернових культур

і продуктів переробки олійних культур збільшилася майже на 50% (табл. 3).

3. Вартість закупівлі зернових культур і продуктів переробки олійних культур, грн/т

Культура	На 1.10.2019	На 1.10.2020	Відхилення	
			грн	%
Фуражне зерно: кукурудза	4050	6750	2700	67%
пшениця	4600	7200	2600	57%
Шрот: соєвий	10200	14500	4300	42%
соняшниковий	5250	7300	2050	39%
Борошно: соєве	9300	13700	4400	47%
соняшникове	4300	6400	2100	49%

Джерело: Наведено за [8].

Також одним із вирішальних факторів слід вказати процес диспаритету цін. Най-

яскравіше згадана проблема виявляє себе саме у рослинництві (рис. 2).

Рис. 2. Диспаритет цін між вартістю реалізації 1 т зернових чи олійних культур та вартістю придбання 1 т дизельного пального

Джерело: Наведено за матеріалами [1, 3, 7].

На сьогодні, щоб придбати одну тону дизельного пального виробникові сільськогосподарської продукції потрібно реалізувати близько трьох тонн олійних культур, або близько шести тонн зернових. Така ситуація змушує усіх виробників сільськогосподарської продукції переорієнтуватися на виробництво тільки високодохідної й високорентабельної продукції, що у свою чергу нівелює поняття сівозміни. Для мікропідприємництва і малого підприємництва, на які припадає понад 95% від загальної кількості підприємництва в сільському господарстві, характерні малі наділи землі, де застосувати

повноцінну сівозміну в 6-7 ротацій неможливо. Натомість нині у таких сільськогосподарських товаровиробників використовують трипільну систему сівозмін. Так, за потреби нівелювати проблеми диспаритету цін та збільшити власні доходи мале підприємництво вирощує культури з високим рівнем рентабельності по 3-4 рази на одному місці. Такий підхід підвищує зараження територій шкідниками, хворобами та засилля бур'янами. У свою чергу це спонукає до посиленого використання хімічних засобів захисту рослин, що також у подальшому негативно впливає на екологію.

Вирішення назрілих проблем потребує комплексного підходу. Зменшувати витрати, збільшувати дохідність та ефективність виробництва потрібно на всіх етапах, починаючи від обробки ґрунту та посівів і закінчуючи реалізацією продукції. Частина проблем, що викликає диспаритет цін та проблему збільшення дохідності в малих товаровиробників сільськогосподарської продукції, можливо вирішити застосувавши новітні технології вирощування сільськогосподарських культур та використавши високоефективні знаряддя обробки ґрунту. Мається на увазі широкозахватна техніка з комбінованими ґрунтообробними агрегатами. Також доцільно використовувати новітню високоефективну техніку для збору врожаю, його доведення до потрібних кондицій та зберігання.

Для малих сільськогосподарських товаровиробників застосування таких ефективних технологій можливо лише у складі кооперативів, адже за обмежених фінансових можливостей для одного представника підприємства придбати нові комбіновані ґрунтообробні агрегати чи побудувати зерноочисні, зерносушарні та зернозберігаючі комплекси досить складно.

Створення і функціонування сільськогосподарських кооперативів на базі малого підприємства надасть можливість застосовувати у виробництві новітні та інноваційні технології вирощування сільськогосподарських культур, поліпшити систему доведення зерна та його реалізації, а також отримувати інший рівень доходу за рахунок формування більших партій продукції із введенням їх на світовий ринок.

Запровадження системи кооперації на селі зменшить операційні витрати окремого підприємця та перерозподілить їх між іншими товаровиробниками; дозволить залучати додаткові джерела фінансування за рахунок членів кооперативу; збільшити розмір прибутків зі зменшенням витрат та реалізації продукції у вигідний період за найприйнятнішими цінами; поліпшити соціальну інфраструктуру громади, де створено кооператив; підвищити рівень підготовки людського капіталу та ін.

Крім того, реалізація продукції через кооперативи зменшить вплив трейдерів на ринок сільськогосподарської продукції, що допоможе вивести його з «тіні». Частина продукції, яку реалізують трейдери, до них потрапляє від мікро- й малого підприємства

без відповідних документів та за цінами, що не відповідають ринковим.

Розвиток кооперативних відносин та взагалі процесу сталого розвитку неможливий без державної підтримки. Державна підтримка системи сталого розвитку може спрямовуватися за різними напрямками. Одним із таких напрямів варто вказати запровадження програм вирощування окремих культур із наданням посівного матеріалу, палива, агрохімікатів під майбутній врожай, або програм із частковою компенсацією витрат, що припадають на вирощування окремих сільськогосподарських культур чи продукції тощо.

Одержання окремих видів продукції, крім кооперативних об'єднань, потребує об'єднання товаровиробників у асоціації, наприклад, виробництво молока і молокопродуктів, чи виробництво ягід і овочів та ін. Також у процесі виробництва таких видів продукції потрібно запровадити систему стандартизації, дотримання якої поліпшить якість продукції та систему її сертифікації і реалізації.

В умовах сучасних інституційних змін набувають особливості соціально-економічної значимості питання удосконалення механізмів державного регулювання в сфері кооперативних відносин на селі, як чинника активізації коопераційних процесів у контексті нарощування потенціалу сільської економіки, забезпечення комплексного розвитку сільських територій та підвищення їх конкурентоспроможності як об'єкта сучасної державної регіональної політики.

Зважаючи на наведене вище, стає зрозуміло, що всі ці ініціативи повинні бути закріплені законодавчо. Тобто для налагодження науково обґрунтованих основ господарювання в сільському господарстві та забезпечення належного виробничого потенціалу, підвищення рівня рентабельності виробництва та платоспроможності сільськогосподарських підприємств на відтворення матеріально-технічної бази, яка на сьогодні морально застаріла і не відповідає сучасним вимогам та забезпечення сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві, потрібне удосконалення державної політики, яка мала б на меті розроблення та впровадження ряду законопроектів щодо підтримки сільського товаровиробника. Такі законопроекти мають бути спрямовані на оснoвного товаровиробника та повинні:

- забезпечити прозорість усіх операцій на ринку сільськогосподарської продукції

шляхом запровадження єдиного реєстру товаровиробників сільськогосподарської продукції та господарських структур, що забезпечують реалізацію цієї продукції;

- зменшити розрив між галузями рослинництва і тваринництва в сільському господарстві шляхом поширення бюджетної тваринницької дотації також на всіх сільськогосподарських виробників, а не тільки на підприємства, що мають статус юридичної особи;

- спрямувати законодавчу, економічну й фінансову підтримку на мікро- та мале підприємство в сільському господарстві шляхом збільшення бюджетних дотацій для розвитку сільськогосподарських товаровиробників та стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції, пільгових кредитів, пільгових періодів оподаткування тощо;

- сприяти створенню нових робочих місць та збільшенню працевлаштування на селі шляхом запровадження на законодавчому рівні надання субсидій (дотацій) сімейним фермерським господарствам для закладання та вирощування багаторічних насаджень, розвитку тваринництва, овочівництва, ведення органічного виробництва, а також для зберігання та переробки власновиробленої сільськогосподарської продукції,

- сприяти фінансовій підтримці сільськогосподарських кооперативів шляхом посилення державної фінансової підтримки у вигляді пільгового кредитування, в тому числі через механізм лізингу та здешевлення кредитів;

- забезпечити створення і функціонування системи підвищення рівня освіти та кваліфікації сільського населення й запровадження системи обміну інформацією, інноваціями та новими технологіями шляхом надання безкоштовних консалтингових (дорадчих) та інформаційно-консультаційних послуг з цих проблем та питань роз'яснення порядку державної реєстрації, діяльності, оподаткування, ведення бухгалтерського обліку, державної фінансової підтримки тощо.

Запропоноване спрямування державної політики на сільського товаровиробника повинно збільшити видатки Державного бюджету на підтримку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, тваринницьку дотацію та підтримку виробництва продукції рослинництва, фінансову підтримку підприємств АПК через механізм здешевлення кредитів, часткову компенсацію вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва та відновлення бю-

джетних програм з фінансової підтримки агропромислових підприємств, що знаходяться в особливо складних кліматичних умовах, фінансової підтримки фермерських господарств за рахунок додаткових надходжень від податку на додану вартість на товари внутрішнього виробництва.

Крім того, державна підтримка неможлива без юридичного захисту інтересів товаровиробників. Ця система має запровадити консультаційні послуги з усіх юридичних питань, що виникають у товаровиробника сільськогосподарської продукції від моменту ідеї створення власного бізнесу в сільському господарстві до захисту інтересів на ринках продукції перед покупцями та у відносинах із постачальниками тощо.

Юридична підтримка держави не працюватиме без узгодження статусу виробника сільськогосподарської продукції. Більша частина виробників сільськогосподарської продукції не має юридичного статусу. Для забезпечення підтримки держави та її впливу на процес сталого розвитку підприємництва потрібно узгодити момент реєстрації якогось виду підприємницької діяльності в сільському господарстві у відповідних правових рамках.

Система державної підтримки повинна передбачати також і податкові канікули для допомоги старту виробництва, заохочення підприємців реєструвати свою діяльність та виведення її з тіньового бізнесу в правові норми.

З інституційної точки зору в сільському господарстві потрібно створювати інститути, що опікувалися б інтересами малого та середнього бізнесу окремо один від одного. Так, поряд з вже існуючими асоціаціями фермерських господарств видається своєчасним створення асоціацій приватних сільськогосподарських підприємців чи асоціації особистих (селянських) господарств тощо. Запровадження таких інститутів упорядкує всі питання діяльності на ринку сільськогосподарської продукції домогосподарств, фізичних осіб-підприємців та інших товаровиробників.

На базі таких асоціацій варто передбачити створення системи інститутів навчання та підвищення кваліфікації товаровиробників сільськогосподарської продукції. На ці освітні інститути потрібно покласти обов'язок ознайомлення сільського населення з інноваціями у сфері вирощування сільськогосподарської продукції, запровадження

«зеленого» товаровиробництва та вирощування екологічно чистої продукції й ведення сільського господарства за системою сталого розвитку.

Також для посилення державного впливу на забезпечення сталого розвитку в сільському господарстві на часі запровадження інституту заохочення товаровиробників. Ця система спонукала б до постійного поліпшення показників вирощеної продукції, її якості та умов виробництва. На умовах визначення найбільш рентабельних видів продукції за різними показниками, найефективніших умов її виробництва чи найуспішнішого товаровиробника, інститут заохочення стимулював би розвиток аграрного виробництва шляхом індивідуальних премій, дотацій чи інших преференцій тощо.

Висновки. Система посилення державного впливу на забезпечення сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві повинна мати комплексний характер, охоплювати усі стадії вирощування та реалізації продукції й усіх товаровиробників, особливо представників мікро- та малого підприємництва. Вона має спрямовуватися на удосконалення механізму державної підтримки сільського господарства України шляхом ефективнішого розподілу бюджетних коштів для розвитку сільського господарства, зокрема як серед представників мікро- та малих товаровироб-

ників, так і серед фермерських господарств, сільськогосподарських кооперативів, а також з метою відновлення зрошуваного землеробства, збереження і підвищення родючості ґрунтів та забезпечення продовольчої безпеки в Україні та ін.

Серед безпосередніх завдань законодавчої бази - покращити регламентування в системі підтримки підприємництва в сільському господарстві шляхом запровадження дотацій, пільгових кредитів, пільгових періодів оподаткування, а також стимулювати розвиток існуючих та утворення нових сільськогосподарських кооперативів та фермерських господарств, у тому числі й сімейного типу, та забезпечити їх сталий розвиток. Що у свою чергу сприятиме посиленню конкурентоздатності мікро-, малих та середніх виробників, а також підвищення економічного і соціального розвитку сільських територій, зайнятості сільського населення тощо.

Посилення державного впливу на забезпечення сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві як за виробництвом окремих видів продукції, так і за системою її переробки чи реалізації, повинно здійснюватися через розвиток інститутів заохочення товаровиробників та інститутів обміну інформацією, а також запровадження інститутів поширення інновацій, інститутів кооперації та асоціацій в малому бізнесі.

Список бібліографічних посилань

1. Вартість дизельного палива на АЗС України. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/markets/fuel/dt/> (дата звернення: 01.05.2020).
2. Іванченко В. О. Організаційно-економічні особливості функціонування підприємництва в сільському господарстві. *Економіка АПК*. 2020. № 5. С. 56-65. URL : http://eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2020/05/ekonomikaapk_2020_5_p_56_65.pdf (дата звернення: 15.09.2020).
3. Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у 2010-2018 роках. *Показники суб'єктів господарювання. Державна статистика*. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/pssg/ps_sg_u/ksg_ek_2010_2018_u.xlsx.
4. Лупенко Ю. О. Науково-методологічне забезпечення розвитку економіки сільського господарства України. *Економіка АПК*. 2018. № 10. С. 6-14.
5. Прутська Т. Ю. Інституційне забезпечення розвитку підприємництва в аграрній сфері. *Економіка АПК*. 2015. № 2. С. 93-100.
6. Світові ціни на молоко (в натуральних показниках жир/білок), €/тонна. *Ціни та аналітика*. URL : <http://milkua.info/uk/world-milk-prices> (дата звернення: 01.05.2020).
7. Сільське господарство України. Статистичний збірник за 2018 р. / відп. за вип. О. М. Прокопенко. Київ : Державна служба статистики України, 2019. 235 с.
8. Чому дорожчають корми і що з цим робити? URL : <https://kurkul.com/spetsproekty/918-chomu-dorochayut-kormi-i-scho-z-tsim-robiti> (дата звернення: 01.10.2020).

References

1. Vartist dyzelnoho palyva na AZS Ukrainy [The cost of diesel fuel at gas stations in Ukraine. Electronic resource]. Retrieved from: <https://index.minfin.com.ua/ua/markets/fuel/dt/> [In Ukrainian].
2. Ivanchenko, V.O. (2020). Orhanizatsiino-ekonomichni osoblyvosti funktsionuvannya pidpriemnytstva v silskomu hospodarstvi [Organizational and economic features of entrepreneurship in agriculture]. *Ekonomika APK*, 5, pp. 56-65. Retrieved from: http://eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2020/05/ekonomikaapk_2020_5_p_56_65.pdf [In Ukrainian].
3. Kilkist sub'iektiv hospodariuvannya za vydamy ekonomichnoi diialnosti u 2010-2018 rokakh. Pokaznyky sub'iektiv hospodariuvannya. Derzhavna statystyka [Number of business entities by type of economic activity in 2010-2018. Indicators of business entities. State statistics]. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/pssg/ps_sg_u/ksg_ek_2010_2018_u.xlsx [In Ukrainian].
4. Lupenko, Yu.O. (2018). Naukovo-metodolohichne zabezpechennia rozvytku ekonomiky silskoho hospodarstva Ukrainy [Scientific and methodological support for the development of the agricultural economy of Ukraine]. *Ekonomika APK*, 10, pp. 6-14 [In Ukrainian].
5. Prutska, T.Yu. (2015). Instytutsiine zabezpechennia rozvytku pidpriemnytstva v ahrarnii sferi [Institutional support for the development of entrepreneurship in the agricultural sector]. *Ekonomika APK*, 2, pp. 93-100 [In Ukrainian].
6. Svitovi tsyny na moloko (v naturalnykh pokaznykakh zhyr/bilok), €/tonna. Tsyny ta analityka [World milk prices (in natural terms fat / protein), € / ton. Prices and analytics]. Retrieved from: <http://milkua.info/uk/world-milk-prices> [In Ukrainian].

9. Шпикуляк О. Г., Малік М. Й., Мамчур В. А. Перспективи і тенденції інституціоналізації сімейних фермерських господарств у механізмі ринку. *Економіка АПК*. 2018. № 12. С. 58-68.

10. Brodzinski Z. Entrepreneurship of agricultural producers-determinants of development. *Annals of the Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists*. 2019. № 21(3).

11. Far S., Rezaei-Moghaddam K. Multifunctional agriculture: an approach for entrepreneurship development of agricultural sector. *Journal of Global Entrepreneurship Research*. 2019. Vol. 9.1. P. 23.

12. Deekor H. The Role of Agricultural Entrepreneurship Education in Employment Generation and Community Empowerment. *World Journal of Entrepreneurial Development Studies*. 2019. Vol. 3.1. P. 6-10.

7. Prokopenko, O.M., et al. (2019). Silske gospodarstvo Ukrainy. Statystychnyi zbirnyk za 2018 r. [Agriculture of Ukraine. Statistical collection for 2018]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [In Ukrainian].

8. Chomu dorozhchaiut kormy i shcho z tsym robyty? [Why are feeds more expensive and what to do about it?]. Retrieved from: <https://kurkul.com/spetsproekty/918-chomu-dorozhchayut-kormi-i-scho-z-tsim-robiti> [In Ukrainian].

9. Shpykuliak, O.H., Malik, M.Yo. & Mamchur, V.A. (2018). Perspektyvy i tendentsii instytutsionalizatsii simeinykh fermerskykh gospodarstv u mekhanizmi rynku [Prospects and trends of institutionalization of family farms in the market mechanism]. *Ekonomika APK*, 12, pp. 58-68 [In Ukrainian].

10. Brodzinski, Z. (2019). Entrepreneurship of agricultural producers-determinants of development. *Annals of the Polish Association of Agricultural and Agribusiness Economists*, 21(3) [In English].

11. Far, S. & Rezaei-Moghaddam, K. (2019). Multifunctional agriculture: an approach for entrepreneurship development of agricultural sector. *Journal of Global Entrepreneurship Research*, 9.1: 23 [In English].

12. Deekor, H. (2019). The Role of Agricultural Entrepreneurship Education in Employment Generation and Community Empowerment. *World Journal of Entrepreneurial Development Studies*, 3.1: 6-10 [In English].

Ivanchenko V. O. Strengthening state influence on ensuring sustainable development of entrepreneurship in agriculture

The purpose of the article is to reveal the principal features of strengthening state influence on ensuring sustainable development of entrepreneurship in agriculture.

Research methods. The research uses dialectical methods of scientific knowledge of the process of sustainable development of entrepreneurship in agriculture, primarily analysis and synthesis. Empirical methods of cognition, such as description, measurement and comparison, were also used to characterize the state's influence on the process of sustainable development of entrepreneurship in agriculture.

Research results. It is established that the system of strengthening state influence on sustainable development of entrepreneurship in agriculture should be comprehensive, and cover all agricultural producers, especially representatives of micro and small businesses, be aimed at the main producer and enshrined in law. Among the immediate tasks of the legal framework - to regulate the system of business support in agriculture through the introduction of subsidies, soft loans, preferential tax periods, etc. In addition, the strengthening of state influence should take place through the institutions of encouragement of producers, institutions of information exchange and innovation, institutions of cooperation and associations.

Scientific novelty. The main problems arising at the level of sustainable development of entrepreneurship are characterized and the main organizational foundations for strengthening state influence on ensuring sustainable development of entrepreneurship in agriculture are revealed.

Practical significance. The main organizational principles of strengthening state influence should be used as a basis for the development of a number of regulations, policies and strategies for agricultural development. Tabl.: 3. Figs.: 2. Refs.: 12.

Keywords: agricultural entrepreneurship; state influence, state support of entrepreneurship, institutions of entrepreneurship development.

Ivanchenko Vitalii Oleksandrovych - candidate of economic sciences, associate professor (docent), competitor for doctor's degree of the department of entrepreneurship, cooperation and agro-industrial integration, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)

E-mail: Ivanchenko_vital@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-4014-0780>

Иванченко В. А. Усиление государственного влияния на обеспечение устойчивого развития предпринимательства в сельском хозяйстве

Цель статьи - раскрыть главные особенности усиления государственного влияния на обеспечение устойчивого развития предпринимательства в сельском хозяйстве.

Методика исследования. Во время исследования использованы диалектические методы научного познания процесса устойчивого развития предпринимательства в сельском хозяйстве, прежде всего анализ и синтез. Также для характеристики государственного влияния на процесс устойчивого развития предпринимательства в сельском хозяйстве применены эмпирические методы познания, такие как описание, измерение и сравнение.

Результаты исследования. Установлено, что система усиления государственного влияния на обеспечение устойчивого развития предпринимательства в сельском хозяйстве должна иметь комплексный характер, охватывать всех товаропроизводителей сельскохозяйственной продукции, особенно представителей микро- и малого предпринимательства, быть направленной на основного товаропроизводителя и закреплённой законодательно. Среди непосредственных заданий законодательной базы - регламентировать систему поддержки предпринимательства в сельском хозяйстве путём введения дотаций, льготных кредитов, льготных периодов налогообложения и т. п. Усиление государственного влияния должно происходить через институты поощрения товаропроизводителей, институты обмена информацией и внедрения инноваций, институты кооперации и ассоциаций.

Элементы научной новизны. Охарактеризованы основные проблемы, возникающие на уровне устойчивого развития предпринимательства, раскрыты главные организационные основы усиления государственного влияния на обеспечение устойчивого развития предпринимательства в сельском хозяйстве.

Практическая значимость. Рассмотренные главные организационные основы усиления государственного влияния целесообразно применять в качестве базы для разработки ряда нормативных актов, политик и стратегий развития сельского хозяйства. Табл.: 3. Илл.: 2. Библиогр.: 12.

Ключевые слова: предпринимательство сельского хозяйства; государственное влияние; государственная поддержка предпринимательства; институты развития предпринимательства.

Иванченко Виталий Александрович - кандидат экономических наук, доцент, докторант отдела предпринимательства, кооперации и агропромышленной интеграции, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)

E-mail: Ivanchenko_vital@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-4014-0780>

Стаття надійшла до редакції 05.10.2020 р.

Фахове рецензування: 12.10.2020 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Иванченко В. О. Посилення державного впливу на забезпечення сталого розвитку підприємництва в сільському господарстві. *Економіка АПК*. 2020. № 10. С. 108 – 117. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202010108>

Ivanchenko, V.O. (2020). Posylennia derzhavnoho vplyvu na zabezpechennia staloho rozvytku pidpriemnytstva v sil'skomu hospodarstvi [Strengthening state influence on ensuring sustainable development of entrepreneurship in agriculture]. *Ekonomika APK*, 10, pp. 108 – 117 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202010108>

* * *

Новини АПК

Україна має нарощувати частку експорту продукції ріпаку та сої з більшою доданою вартістю - Артем Педорченко

Характер експорту насіння деяких олійних культур в Україні потребує його трансформації з метою збільшення частки експорту товарів із більшою доданою вартістю, зазначив науковий співробітник відділу ціноутворення та аграрного ринку Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки», к.е.н. **Артем Педорченко**.

За його словами, по насінню соняшника це завдання в Україні успішно виконано. За рахунок введення експортного мита товар експорту було змінено з насіння на олію та шрот. У результаті відношення обсягів внутрішньої переробки до виробництва сягає майже 100%.

Водночас змінити сировинний характер вітчизняного експорту насіння ріпаку та соєвих бобів повною мірою поки що не вдається, зауважив експерт. Україна поставляє за кордон до 90% насіння ріпаку та до 70% соєвих бобів.

Як свідчать результати досліджень Інституту аграрної економіки, країни ЄС цю сировину майже не експортують. При цьому внутрішнє використання перевищує виробництво за рахунок імпорту таких позицій як насіння ріпаку, соєві боби, соєвий шрот, соняшникова олія та шрот.

Україна має прагнути здійснити перехід від експорту насіння олійних культур до експорту продуктів їх переробки, на першому етапі - олії та шроту, надалі - продуктів більшого ступеня переробки, продукції тваринництва, біопалива тощо, зазначив Артем Педорченко.

Для соєвих бобів і насіння ріпаку, нагадав науковець, спроба трансформації структури експорту позначена введенням так званих соєвих правок. Вони діяли в Україні з вересня 2018 року до кінця 2019 року і стосувалися порядку відшкодування ПДВ при експорті соєвих бобів з України. Соєві правки скасовували відшкодування ПДВ при експорті сої для торговельних компаній-експортерів. За цих умов рентабельність прямого експорту сої такими компаніями ставала від'ємною, а операції з експорту сої товаровиробниками і експорт продуктів переробки залишалися рентабельними.

У результаті протягом 2018/19 маркетингового року обсяги переробки сої в країні досягли 1,3 млн т, тоді як за попередній рік становили близько 1 млн т. Також суттєво збільшився обсяг експорту олії - з 183 до 311 тис. т і шроту - з 343 до 692 тис. т.

За розрахунками науковців Інституту аграрної економіки, при переробці на вітчизняних підприємствах та експорті продуктів переробки додана вартість, створювана в країні, майже у 5 разів більша, ніж при експорті бобів як сировини.

Для трансформації сировинного характеру експорту олійних культур необхідно створювати умови для нарощування експорту товарів із більшою доданою вартістю, адже це суттєво підвищить рівень зайнятості у переробній промисловості, забезпечить залучення інвестицій у цю галузь та збільшить надходження до бюджету, підсумував Артем Педорченко.

Пресслужба ННЦ «Інститут аграрної економіки»